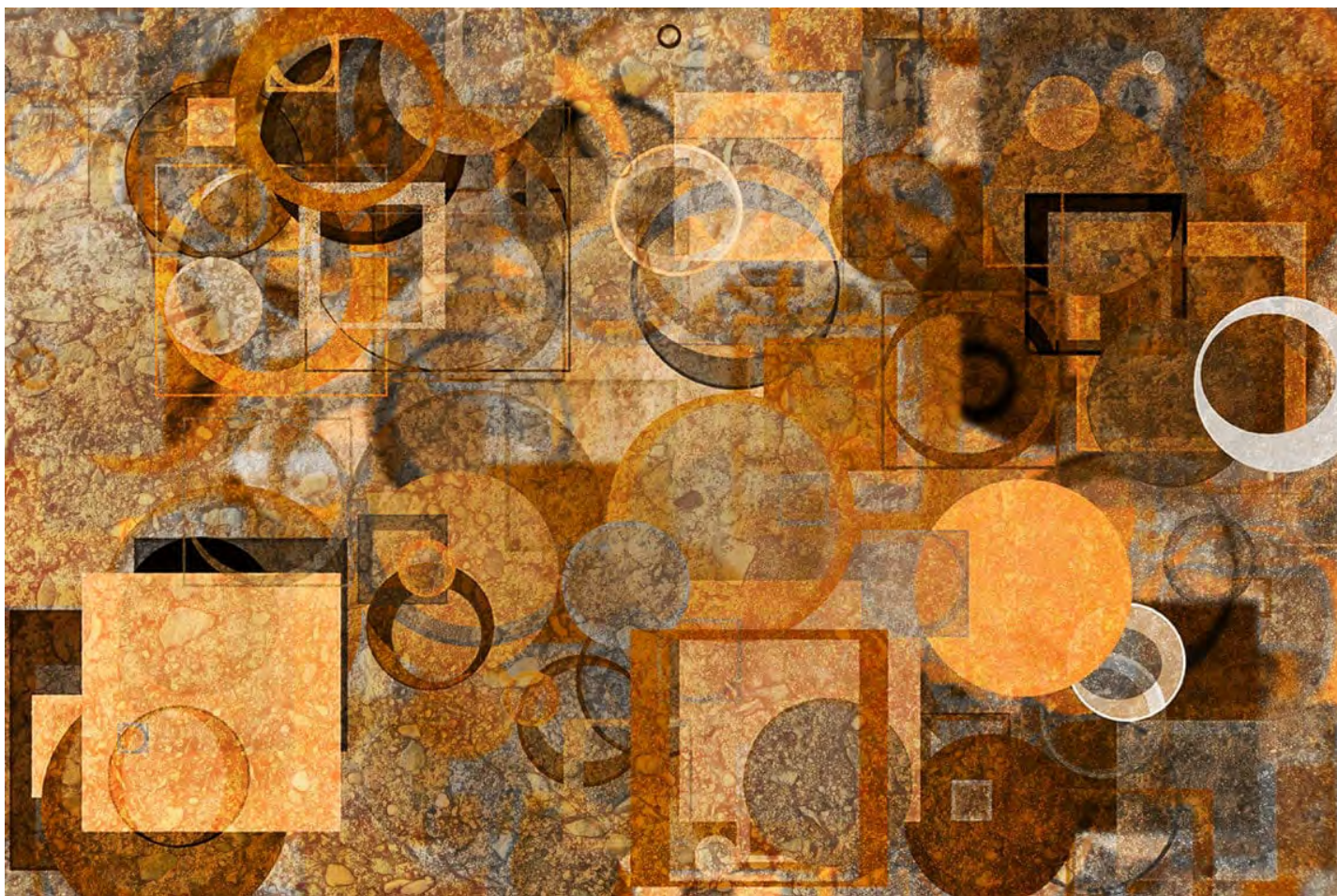

Nacsinák Gergely András

EMBLÉMA

2021-12-16 | ESSZÉ

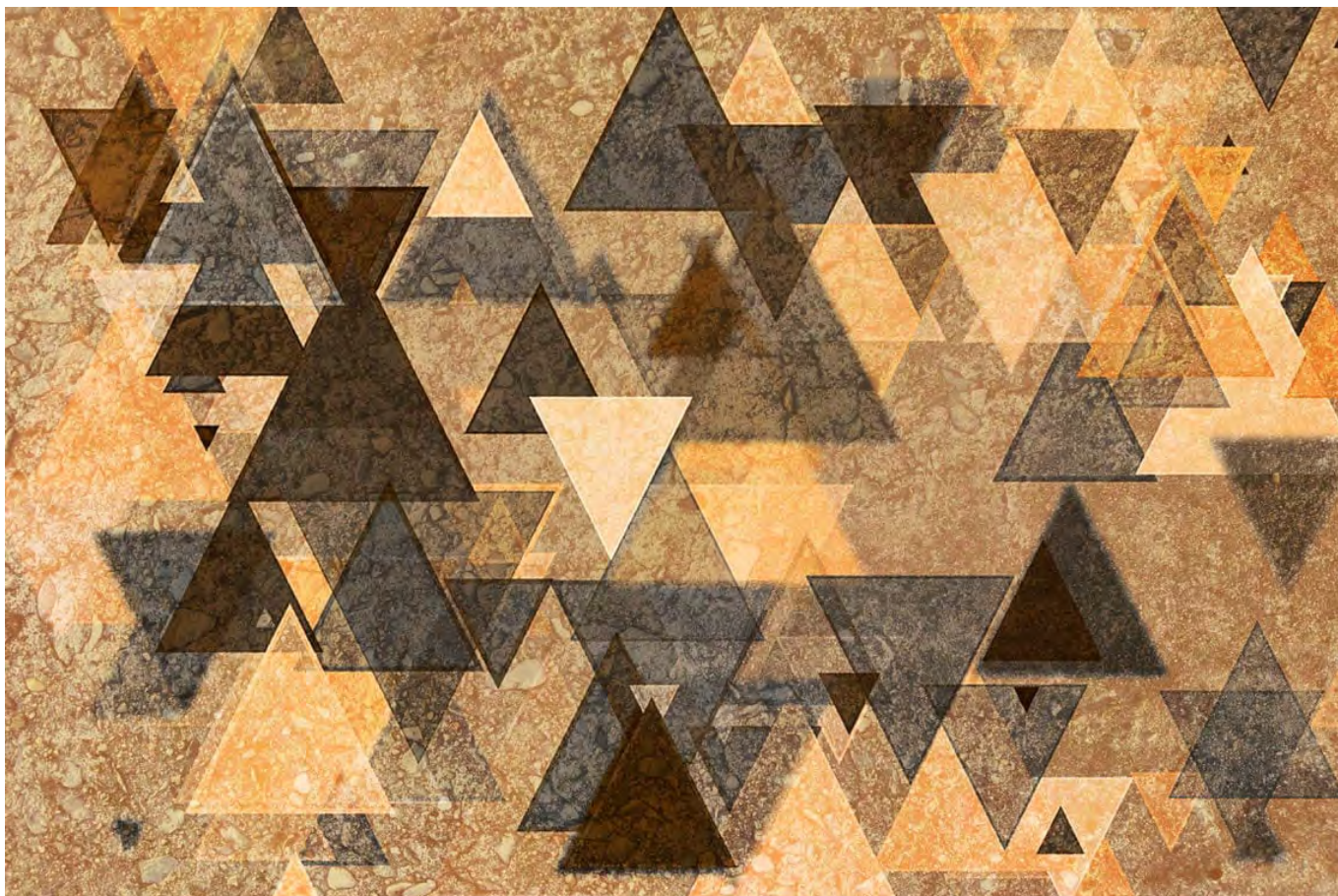

Isten bizony nem vagyok babonás, de itt lenni kell valaminek. A babonás ember üzenetekre vár úton és útfélen, hátha sikerül megelőzni az alattomban leselkedő bajt, mert feltételezi, hogy a sors vagy a világegyetem – szemében a kettő egy és ugyanaz – van olyan udvarias, hogy mindenkit egyenként figyelmeztet, legföljebb mi nem tudunk olvasni a jelekből. A babonás ember: olvasó ember, csak épp az olvasás tevékenységét terjeszti ki szokatlan tartományokig. Szenvedélyesen és félelemmel olvas, ahogy kell, viszont mindent egyetlen szerzőnek tulajdonít. És bár én is

ilyesféleképpen olvasok, azért szívesebben maradok a betűknél; már csak ezért sem vagyok babonás. Az asztrológia, a chresomantia, a numerológia mind-mind szép metaforái az emberi megismerésnek – ami végül is mindig *választott mintázatok* akkurátusabb vagy költőibb interpretációja – de bármennyire tetszetős is a *világ mint könyv*-metafora, mégis rettenetes lenne egy olyan könyvet elgondolni, amelyet a szó szoros értelmében nem lehet letenni, mert legföljebb az tehet félre bennünket, és az maga a halál.

mintázatkeresés

A számokban is kevésbé hiszek – ami egészen más dolog, mint a számok*nak* hinni –, abban pedig végképp nem, hogy a számok alapján érdemes jelképes határokat húzni az amúgy cseppfolyós halmazállapotú és inkább árnyalatokat ismerő létezésben. Évszámokra gondolok, elsősorban. A középkor nem vette egy csapásra kezdetét 476-ban, az egyház nem szakadt váratlanul ketté 1054-ben, és nem köszöntött be a fényes újkor 1492-ben. Nyilván nem. Ez ismét mintázatkeresés, az idő parttalanságába önkényesen leszúrt karók, azaz inkább olyan jelzőoszlopok, mint amilyenek a hol sekélyebb, hol mélyebb, át-meg átrendeződő venetói lagúnák látszólagos egyöntetűségében hivatottak mutatni a *mégiscsak* hajózható vizeket. Amit történelemnek becézünk, az ezekre a karókra felhúzott varsa-rendszer. Néha érdemes ellenőrizni, elődeink jól jelölték-e ki a karók helyét, nem költözött-e azóta odébb alattomban a tenger.

Ezt mind jól tudom – vagy gyanítom legalábbis.

De azért itt valaminek mégiscsak lennie kell.

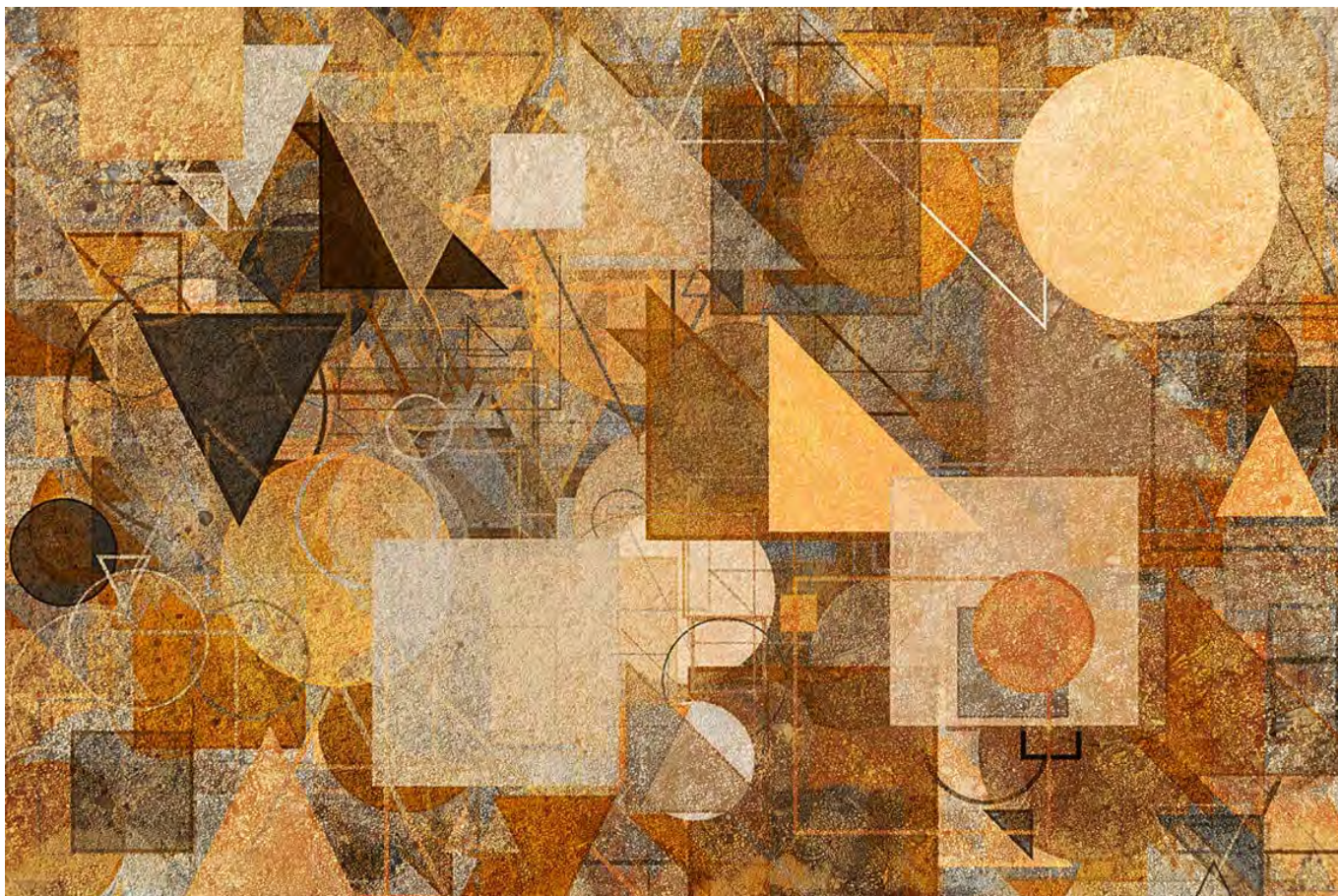
Vannak mágikus idők, nem tudom máshogy mondani, nem igazán abban az értelemben, hogy a természet lerántja magáról a leplet és egy darabig látni engedné az alatta szégyenlősen rejtegetett póre metafizikát – ez nem volna elegáns dolog a természet részéről, és nagy léptékben lehetőleg kerüli is az ilyesmit. A kozmosznak van tartása. Inkább úgy értve, hogy vannak nevesíthető időszakok, dátumhoz köthető pillanatok, amikor a fluid események visszatekintve már-már tapinthatóvá, az alaktalan történések pedig plasztikussá sűrűsödnek – ha babonás volnék, azt mondanám: jelentést kapnak. Így lehet egy-egy évszám, ha nem is határrá, de *emblémává*.

Az emblémának valamikor nagy konjunktúrája volt. Leginkább a 16–17. században kedvelték a jelentéssűrítésnek ezt a módját: amikor egy pár szóval kísért ábrában lehetett megpillantani annál sokkal terjedelmesebb filozófiai vagy morális távlatokat. És vannak ilyen értelemben „emblematicus” évszámok is. Leírom végre, melyikre gondolok – egész eddig mintha babonából nem írtam volna ide, a racionális fejtegetések egész garmadájával, mint védművekkel bástyázva körül, kacskaringós, ha akarom apotropaikus mondatok ornamenseivel készítve elő a varázskört, amelyben állva veszélytelenül felidézhetem. Lehet, hogy kissé mégis van bennem babonáság. Amikor az idők lehetséges csomópontjaira gondolok, elsőnek mindig az 1564-es évszám jut eszembe. Hogy mi más jelölhetné – félig jogosan, félig mágikus emblémaként – annak a kornak a kezdetét, amelyben élünk. Hogy innen ered, észrevétlen hajszálereken futva szét előbb, majd folyamokká duzzadva később annyi minden, amit modernitásnak hívunk (a posztról nem is beszélve).

beszéljen magáért

Először arra gondoltam, hagyom, hadd beszéljen magáért két születés és két halál, melyek úgyszólván semmilyen kommentárt nem kívánnak. 1564-ben halt meg Michelangelo, és 1564-ben született

Shakespeare. Ebben az évben halt meg Kálvin János, és született Galileo Galilei. Gyönyörű szimmetriák, messzire vivő asszociációkkal, akár egy szépen kivitelezett emblémánál. Mely emblémákat különben is kedveltek már ebben a korban, amióta harminchárom évvel azelőtt Andrea Alciato itáliai humanista és jogtudós Augsburgban megjelentette az első „modern” értelemben vett emblémáskönyvet. És ha már itt tartunk, Zsámboky János, alias Johannes Sambucus *Emblemata* című vaskos műve – amely maga is egyfajta korszakhatárt jelöl a könyvkiadásban – véletlenül szintén 1564-ben látott napvilágot. Mondom én, hogy lennie kell itt valaminek. Azt sem hallgathatom el, hogy a *Gargantua és Pantagruel*-regényfolyam ötödik, és egyben utolsó kötete – habár már nem teljes egészében Rabelais munkája –, amely szintén igen korszerű, hovatovább modern befejezéssel az Isteni Butélia Templomában az „Igyál!”-felszólamlással zárul, szintúgy ebben az esztendőben jelent meg.

Mindegyik, itt elsorolt esemény külön-külön is jelezhetné a modernitás kezdetét. Így, együtt azonban megkapó képletet alkotnak, olyan szimmetrikus konstellációt, amely ritka pontossággal jelzi az elkövetkezendőket.

És még valami, ha már úgylis a modernitásról esik szó, 1564 konvex tükrében.

kibogozhatatlanul

Ebben az esztendőben születtek az első feljegyzések a „patkánykirályról”. Meglehetősen bizarr, az északi országokból ismert ritka jelenséget takar a név, az ottani népek rossz előjelként is tartották számon.

Elsősorban patkányoknál, ritkábban egereknél figyelték meg, és amióta a babonás félelmen túl számottevő kíváncsiság is mutatkozott a természet kuriozitásai iránt, egyes példányait meg is őrizték, és máig mutogatják többek közt Göttinga, Hamburg, Strasbourg és Hamelin múzeumaiban. Valamilyen – máig sem tisztázott – oknál fogva tucatnyi vagy még több rágcsáló kibogozhatatlanul összecsomózódik a farkánál fogva: az így létrejött sok egyedből álló, de mégiscsak egy monstre-példány egy

darabig él, aztán elpusztul. Luther nem is habozott retorikai eszközként kihasználni a jelenséget, egyenest a római pápaságot hasonlítva a patkánykirályhoz. Hogy a patkánykirály mennyiben illeszkedik az embléma többi komponenséhez, és azokhoz hasonlóan előre jelez-e valamit arról a korról, amelyben élünk, nem igazán tudom eldönteni. Vagy csak nincs merszem hozzá. Könnyebb legyinteni az egészre, hiszen, mint mondtam, nem vagyok babonás.

kép | shutterstock.com